

Julita gård

– svensk herregård, friluftsmuseum og genbank

Ved innsjøen Öljaren ligger Julita gård med aner tilbake til vikingtiden. Her kan du se et komplett storgods bevert slik det var ved begynnelsen av 1900-tallet.

TEKST: INGVAR HÅRILDSEN FOTOGRAF: OLE BILLING NÅNDEN FOTOGRAF: INGVAR HÅRILDSEN

Julita gård ligger i Katrineholm kommune i hjertet av Södermanland, omtrent 30 mil sørvest for Stockholm. Det er en herregård med et areal av ca. 22.000 dekar, som omfatter mer og til sammen mer enn 360 bygninger, fordelt på flere øy-steder. Godset har et godt bevert og sammenhengende herregårdsmiljø, og det er åpent for publikum. På gården ligger også Sveriges Lantbruksmuseum.

Lange tradisjoner
Løytnant Johan Arthur Bäckström (1861-1941) var den siste eier som bodde her, og han innstaurerte hele godset til Nordiska museet, som har drevet stedet med sine samlinger og sitt friluftsmuseum siden 1944. På eiendommen er det funnet fundamenter fra både steinalder og bronsealder. Det fantes trolig en storgård her allerede i vikingtiden. Den ble gjort om

til et cistercienserkloster i middelalderen. Etter Gustav Vasas reformasjon ble klosteret krongods og etter hvert en kongsgård. Etter at enkevedvingning Kristina døde i 1625 overtok Julita i ulike godseierfamiliers eie. Godset var et selvstyrt samfunn med godsberre, tjener og egnproduksjon av mat og tobakk.
I 1876 solgte godsberrens arvinger gården Julita til tobakkelskapet Hellgren

& Co, som var eid av Johan Bäckström. Søsken Johan Arthur arvet gården i 1902. Han gjennomførte store restaureringsarbeider og flere byggeprosjekter på gården. Dessuten hadde han ambisjoner om å etablere et friluftsmuseum på eiendommen, etter eksempel fra Skansen i Stockholm. Han flyttet bygninger fra andre deler av godset inn i parken på hovedøyet. Friluftsmuseet ble i dag

Utvalgt fra hovedhuset og ut over parken er utplassering.

Julita gård har en stordimensjonert, symmetrisk opplyst park.

ligale under navnet «Julita skans». I forbindelse med opplyttingen av friluftsmuseet ble også parken omgjort til slik den framstår i dag.

Hersekapelig bus

Gledebyggingen fra 1670-tallet ble skadet av brann i 1745. Dagens hovedbygging i klassisistisk stil og med lavt valmtak stod trolig ferdig rundt 1760. Den ble ombygd av Bäckström i tre etapper i perioden 1898 til 1907. Det ble blant annet bygd en åpen loggia, et ingloaserer balkongrom og en besøksting på bakgården av byggingen. I samme periode fikk huset sin karakteristiske gule fasade med hvite innramninger. Til sammen finner vi i dag mer enn 50 bygninger på Julita, inkludert gårdsstuer, bevertstasjon, vognstall, mølle, teglverk og sagbruk, det vil si alle bygninger som hører til på et stort, selvstyrt gods i tidligere tider.

Stam oppbygging

Parken var fra begynnelsen et mindre anlegg, men ble utvidet på begynnelsen av 1900-tallet av Johan Arthur Bäckström. Mot sør er parken utstyrt med en akkurat opplytting. Langt kantene er det planter busketter og i sør er hagen-lynggen sammen med noen roselager og et lyhus. Høstens etle i en dam med bed av Fuchsiastrik. Dette er et planteslag som har lange tradisjoner på Julita, og det er var det siden Bäckströms tid. Nå er det herregårdbyggingen er det et

bed kantet av bukubom som ble klypt to ganger i sesongen.

Rosehagen

Man startet å anlegge rosehagen rundt 1905. Allerede i Bäckströms levnet endret den karakter, fra en romantisk hage til et strengere opplyst anlegg med roseplanter på rette rader. På 1990-tallet ble rosehagen lagt om på nytt. Man tok da utgangspunkt i eldre tegninger og fotografier. Valget av rosekultivarer baserte seg i hovedsak på et sortiment fra 1900-tallets første årtier og ble for det meste av ulike polyantha- og floribunda-rosser, klase- og bukubom som var moderne på denne tiden.

Pionhagen

Der dagens pionhagen ligger, lå det på Bäckströms tid en liten hage med en dam, staselsstener og kluge tejer. Vi ser ut fra eldre fotografier at pioner ble dyrket på Julita på begynnelsen av 1900-tallet. Dagens pionhage har omtrent 130 ulike sorter. Mange kommer fra Hermann Krupke's store samling. Krupke i Guldsmedgøleden Planteskole regnes som Sveriges fremste pionkøper.

Kjøkkeshagen

Fra klusterhagen på 1200-tallet, via 1500-tallets urtebeber og fram til dagens kjøkkeshager og genbank ligger 700 år med kontinuerlig gartnerarbeid på Julita. Den kjøkkeshagen vi finner på Julita i dag, har ligget på samme sted

inndelt friluftsmuseet «Julita skans» er det mer enn 50 større og mindre bygninger på Julita.

siden slutten av 1800-tallet. Hagen er omgitt av en lang granbekk som gir et stort vind og dermed bedre dyrkingsforholdene. På begynnelsen av 1900-tallet fantes det

her et stort antall drivbærker for produksjon av planter. Frilandsgrønnsaker ble brukt i godsets egen husholdning, men ble også solgt fra eget utvalg. I dag dyrkes

I 1918 fikk gården nytt verkhus for agurker, eitrøtter og herker. I utvalg var det enkelte planter i kottar. Når vektbuene ligger samlingen av pioner.

LA OSS TA STUBBENE

Vi har kraftige og effektive stubbebesers. Maskinene kan kjøre over trykkløst og kanter, og frese ned gjerdet og mure ut til gjere skade. Hvis det skal plantes på samme sted, kan vi lage ekstra store hull.

Lars Hønningsvaag
trepleie og stubbefrelving
Rosenkrantz, 2000, 1081 Oslo
Tlf. 22 73 02 02, 9842 90 74, 91 31
www.larshoenningsvaag.no

mange av de samme grønnsakslagene på Julita som i Bäckströms tid.

Mangfold og eplesorter

Museet samarbeider med det nasjonale Programmet for odlat mangfold (POM). På Julita glad finnes det om lag 250 eplesorter fordelt på 100 sorter – et klassisk arkiv. Hensikten med sortensamlingen er å sikre for ettertiden eplesorter som lett vil kunne forsvinne, siden de ikke er en del av dagens handelsassortiment. Variasjonen er stor i smak, farge og størrelse. Sorter som Riley Rubin, Isabella og Stårlinge Karna er ukjent for de fleste i dag. Julita har også sortensamlinger av pære og rabarber. I 2013 ble det innviet en genbank for sorter av bunde (Hamulus bunda), en viktig øyeblikkeplante for ellerbygging.

Kilder

Julita Gärd, Sveriges Lantbruksmuseum, Nordiska museet, forlag 2014.
www.nordiskamuseet.se/lost-gardar/
julita-gard
en.wikipedia.org/wiki/Julita

PROGRAMMET FOR ODLAT MÅNGFOLD (POM)

Riksdagen i Sverige vedtok i 2000 at Programmet for odlat mangfold skulle gjennomføres som et verktoy for å oppfylle Konvensjonen om biologisk mangfold (Bio-Konvensjonen). POM er en nasjonal satsing for bedre å ta vare på og bruke landets kulturplanter. Programmet arbeider med fem store oppgaver: 1) inventering, innsamling og bevaring, 2) økt bruk av kulturplantene, 3) forskning, 4) informasjon og utdanning, samt 5) internasjonal samarbeid. Arbeidet er lagt opp i tre faser, en inventeringsfase i 2002-2010 med åtte inventeringsprogram, en fase med vurdering, bevaring og bruk i 2011-2015, og til slutt en plassering av materialet i en nasjonal genbank fra 2016. Tilsvarende arbeid foregår her i landet i regi av Norsk genressurs-senter.